

Egerszegi évszázadok

● Fejezetek Zalaegerszeg történetéből

„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn” – idézte fel Széchenyi István intelmét Balaicz Zoltán polgármester a legújabb várostörténeti tanulmánykötet előszavában. Nem véletlenül, hiszen mostanában Zalaegerszeg történetének kiemelkedő évfordulói között járunk: 1247-ben szerepelt a neve először írásos dokumentumban, illetve 1885-ben vált rendezett tanácsú várossá – ez utóbbira emlékezve, 2015-ben rendeztek tudományos konferenciát, melynek előadásait Molnár András szerkesztette kötetbe, s ezt Orbán Ildikó formálta tetszetős, hangulatos kiadvánnyá.

Zalaegerszeg várostörténeti irodalmában nem ez az első tanulmánykötet – miután a városnak még nincsen monográfiája, az újabb és újabb kutatási eredmények különböző kiadványokban látnak napvilágot. Kiemelkedő jelentőségű ebben a Zalaegerszegi Füzetek sorozata, melynek kötetei a város történetének fontosabb eseményeit, korszakait, személyiségeit mutatják be – és meghatározó helyet foglalnak el az időről időre megjelenő várostörténeti tanulmánykötetek is, melyek főleg az évfordulókhoz kapcsolódva keletkeznek, de mindig újabb ismeretekkel ajándékozzák meg a város története, múltja iránt érdeklődőket. Így van ez a most kezünkbe került kiadvánnyal is, melyben 11 szerző 12 tanulmányát olvashatjuk (Csomor Erzsébet két írásával is szerepel).

Mint minden gyűjteményes kötetnek, a most megjelent műnek is vannak különösen érdekes, közérdeklődésre számot tartó témái – az egyik kétségtelenül Csomor Erzsébet összefoglalója Zalaegerszeg város pecsét- és címerváltozatairól; a tanulmánykötet képmellékletét is az ehhez kapcsolódó válogatás képezi. Zalaegerszegnek, mint mezővárosnak nem volt adományozott címere, de a város vezetése a XVI. század végétől felvette pecsétjére a templom védőszentjének, Mária Magdolnának az alakját, és napjainkig ez a város jelképe, most már címer formában. Azt azonban valószínűleg kevesen tudják, hogy – miután nem adományozott, hanem felvett jelkép volt – képi formáját, tartalmát sem határozták meg hivatalosan. Így az évszázadok során kétféle ábrázolási módja alakult ki. Az egyik hosszú ruhában, kezében a Biblia szerinti alabástrom szelencét tartva áll; a másik változatban kibontott hajjal, vezeklő ruhában, egyik kezében keresztel, másik kezét – koszorúval – védőn a város fölé terjesztve ábrázolták. Mindkét változat folyamatosan használatban volt; nemcsak a pecséteken, hanem a Nagytemplom oltárképén s a város különböző épületein is megörökítették. A rendezett tanácsú város vezetése 1885 után a vezeklőruhás változatot fogadta el, a XX. század elején az alabástrom szelencés lett a hivatalos címer, úgy, hogy különböző ábrázolásokon a másik változat is tovább élt. A szocializmus évtizedeiben mindkét változatot mellőzve egy vörös csillagos, fantáziátlan címere volt a városnak, aztán a rendszerváltozás utáni első ciklusban a közgyűlés a két korábbi ábrázolásmód közül a városvédő Mária Magdolnát találta a legmegfelelőbbnek...

A tanulmányok sorát kronológiai sorrendben Bilkei Irén nyitja, a középkori mezővárosról és földesurairól szóló összefoglalójában. – Egerszegnek története során legnagyobbbrészt egyházi birtokosai voltak, leghosszabb ideig a veszprémi, majd 1777-től a szombathelyi püspök; az egyházi tulajdonlás egyfajta biztonságot is jelentett, mert osztozkodási perek, az ezzel járó hatalmaskodások nem fenyegették a várost, gazdálkodásának fejlődését a püspökségek jövedelem-centrikus magatartása is támogatta.

A földesúr-püspök felelős volt hívei lelki gondozásáért is, így került sor Padányi Biró Márton veszprémi püspök idejében új plébániatemplom építésére, melynek történetébe Cselenkő Borbála avat be bennünket. Az építés az eddig ismerteknél jóval korábban, 1747-ben kezdődött,

hosszú évtizedekig tartva az 1803-ban lezajlott felszentelésig. A kutatásokból ma már teljesen egyértelmű, hogy a mostani kéttornyú templomot a korábbi, valószínűleg gótikus stílusú egytornyú templom köré-fölé építették, s amikor az új templomot beboltozták, akkor bontották el a régit – vagyis Zalaegerszeg minden plébániatemploma ugyanazon a helyen állt, és a titulusa (védőszentje) sem változott. Ez tehát a város történetének legrégebb és legstabilabb pontja.

Csomor Erzsébet régóta kutatja a város polgárainak végrendeleteit – erről korábban részletes forrásgyűjteményt is szerkesztett; e kötetben megjelent tanulmánya, a hagyatékok elemzése a 18-19. századi lakosság anyagi helyzetébe, viselet- és lakáskultúrájába enged bepillantást.

Kapiller Imre, Gyimesi Endre és Megyeri Anna három jellegzetes városi polgár alakját idézi fel előttünk: Pathy János nemesi származású iparos fia volt, szorgalma és tehetsége révén egyre módosabb polgárrá vált, s a közönség és az uradalom bizalmából többször is elnyerte a városbírói tisztelet, melyet idős korában, a szabadságharc leverése után is még néhányszor betöltött – közben iparosból földbirtokossá is vált. Keresztury József, egy városkörnyéki parasztgazda fia egyetemet végzett jogászként tért haza, s a XX. század eleji Zalaegerszeg fejlődésének egyik motorja lett; az ő fia Keresztury Dezső akadémikus. Az idősebb Keresztury az I. világháború idején a város polgármestere volt, s e szolgálat örölte fel idegileg és anyagilag úgy, hogy életének önkezeléssel vetett véget. Tivolt János Zalaegerszegen született iparos családban, majd vendéglátással foglalkozó vállalkozó lett Szombathelyen, Nagykanizsán, végül pedig szülővárosában, ahol egykori háza most is áll. A városi közélet ismert, agilis figurája volt, hosszú ideig a képviselőtestület tagja, véleményét mindig bátran vállaló, öntudatos polgár.

Foki Ibolya Zalaegerszeg fejlődésének egyik igen izgalmas szakaszát, a város 1849 utáni történetét elemezte. Kutatásaiból kiderül, hogy a város vezetésében a reformkor óta élt a megyei hatóságoktól való függés lazítása, a minél nagyobb mértékű önállóságra való törekvés, és ezt a szabadságharc leverése után sem adták fel: főleg az itt lakó intelligencia vezetésével törekedtek kitörni a szolgabírói hatáskör alól. Ám a kiegyezés utáni versenyhelyzetben egyre inkább lemaradtak, a főleg iparosokból-gazdálkodókból álló képviselőtestület nem tudta – nem merte – vállalni a várossá válás terheit, így 1872 után Zalaegerszeg községként működött. A lemaradást látva, a helyi értelmiségiek újabb generációja mégis elindította a rendezett tanácsú várossá válás folyamatát, s ez 1885-ben végül is sikerre vezetett.

Paksy Zoltán már a két világháború közötti város képviselőtestületének összetételét vizsgálta: ide vagyoni alapon (virilisták) vagy választással lehetett bekerülni. A két csoport legjellegzetesebb képviselői adták Zalaegerszeg társadalmi elitjét – a korra jellemző, hogy a városi közgyűlésben pártpolitikával nem, csak a város ügyeivel foglalkoztak.

A második világháború éveibe kalauzol el bennünket Molnár András és Cseh Valentin. Előbbi a zalaegerszegi honvédek 1940-es erdélyi bevonulásban való részvételéről készített összefoglalót, bőségesen idézve az egykori résztvevők naplójából és fényképeiből – utóbbi a Zalaegerszeg légtérben lezajlott harcokról és a várost érő bombázásokról adott közre tanulmányt. Zalaegerszeg a háború végén szenvedte el a legpusztítóbb bombázásokat – 1945. március 27-én, szovjet légitámadás következtében robbant fel a vasútállomáson egy német lőszeres szerelvény, s a detonáció nemcsak az állomást, hanem a város legtöbb épületét is megrongálta; itt pusztult el a Székely Nemzeti Múzeum és a Balatoni Múzeum vagonokban menekített gyűjteménye is.

A második világháború utáni évek politikai viszonyainak változását Káli Csaba mutatja be, három országgyűlési választás – 1945, 1947, 1949 – eredményein keresztül. A város népe jellegzetesen keresztény-konzervatív nézeteket vallott, ezért előbb a Független Kisgazdapártra, majd 1947-ben a Demokrata Néppártra szavaztak döntő többségben. A fokozatosan előretörő, a szovjet megszállók által támogatott Magyar Kommunista Párt azonban felőrölt minden ellenállást: csalásokkal, erőszakkal, a választási lehetőségből történő tömeges kizárásokkal, rivális pártok feloszlásával elérték, hogy az 1949-es választásokon már csak egy közös népfrontlistára lehetett szavazni, melynek listavezetője Rákosi Mátyás volt...

(Zalaegerszeg MJV Önkormányzata, 2016)